

7 Socialförsäkring och socialavgifter

Socialförsäkringslag (1999:799)
Lag om inkomstgrundad ålderspension (1998:674)
Lag (1998:675) om införande av lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension
Lag om allmän försäkring (1962:381)
Lag om arbetsskadeförsäkring (1976:380)
Socialavgiftslag (2000:980)
Lag om allmän löneavgift (1994:1920)
Lag om statlig ålderspensionsavgift (1998:676)
Lag om allmän pensionsavgift (1994:1744)
Prop. 1989/90:110 skattereformen
Prop. 1997/98:151 inkomstgrundad ålderspension
Prop. 1998/99:119 socialförsäkringslagen
Prop. 2000/01:8 ny socialavgiftslag
En lag om socialförsäkringar (SOU 1997:72)
Socialavgiftslagen (SOU 1998:67)
Riksförsäkringsverkets Handledning Beräkning av pensionsgrundande inkomst av och underlag för egenavgifter Taxeringsåret 2002

Sammanfattning

Socialavgifternas huvudfunktion är att finansiera den svenska socialförsäkringen. De centrala bestämmelserna om socialförsäkringen finns i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) om bl.a. sjukförsäkringen och i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (LIP) som behandlar det nya ålderspensionssystemet. Andra viktiga lagar på socialförsäkringsområdet är bl.a. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, lagen (1979:84) om allmänna barnbidrag samt lagen (1997:328) om arbetslöshetsförsäkring.

Reglerna om vilka personer som är omfattade av socialförsäkringens olika delar har brutits ur från respektive lag och samlats i en lag, socialförsäkringslagen (1999:799, SofL).

Socialförsäkringen finansieras dels genom socialavgifter i form av arbetsgivaravgifter, egenavgifter och allmän pensionsavgift, dels genom skattemedel. De viktigaste lagarna på avgiftsområdet är socialavgiftslagen (2000:980, SAL) och lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift. Skattebetalningslagen (1997:483, SBL) innehåller också kortfattade bestämmelser om arbetsgivaravgifter i 9 kapitlet. Regler om de avgifter som ska betalas av staten på främst olika socialförsäkringsersättningar finns i lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift.

Socialavgiftslagen ersätter från 2001 lagen (1981:691) om socialavgifter. 1981 års lag ska dock tillämpas på avgifter som hänför sig till beskattningsåret 2000 och tidigare år. Socialavgiftslagen är i motsats till den äldre avgiftslagstiftningen i stort sett självbärande på så sätt att SAL inte har de kopplingar till socialförsäkringen genom de hänvisningar till AFL, LIP och lagen om arbetskadeförsäkring som var så frekventa i 1981 års lag. Vissa kopplingar finns dock mellan SAL och SofL).

I detta kapitel lämnas en redogörelse för de viktigaste reglerna i socialförsäkringen som har ett samband med socialavgifterna även om de tidigare direkta kopplingarna inte längre finns i lagstiftningen. I kapitlet behandlas bl.a. beräkning av pensionsgrundande inkomst (PGI) och den allmänna pensionsavgiften. Redogörelsen innehåller således reglerna enligt svensk intern rätt om socialförsäkring och socialavgifter.

För att lösa de frågor om socialförsäkringsskydd som uppstått med den ökande rörligheten på den internationella arbetsmarknaden har Sverige ingått konventioner om social trygghet med ett antal länder i främst Västeuropa och Nordamerika. Konventionernas regler om var en person ska vara försäkrad styr också var avgifter ska betalas.

Den första januari 1994 trädde för Sveriges del avtalet om det Europeiska Ekonomiska Samarbetsavtalet, EES-avtalet, i kraft och den första januari 1995 blev Sverige medlem i Europeiska Unionen (EU). Detta innebär att EG:s rättsregler om social trygghet blivit gällande som svensk lag från 1994. Bestämmelserna om vilket lands lagstiftning som är tillämplig finns i förordningen (EEG) nr 1408/71 och i tillämpningsförordningen nr 572/72. Förordningens bestämmelser om försäkringstillhörighet avgör även frågan om var socialavgifter ska betalas.

I den mån reglerna i EG-rätten eller en konvention avviker från bestämmelserna i SofL, AFL, LIP och SAL ska i första hand bestämmelserna enligt EG-rätten ta över. Om EG-rätten inte är tillämplig gäller i förekommande fall konvention. Om vare sig EG:s regler eller någon konvention ska tillämpas på ett förhållande ska

bestämmelserna i vår interna rätt gälla. Bestämmelser om detta finns i 1 kap. 4 § SofL, i 20 kap. 15 § AFL samt i 1 kap. 3 § SAL.

7.1 Socialförsäkringslagstiftningen

De delar av socialförsäkringslagstiftningen som har betydelse i skattemyndighetens (SKM) verksamhet är framför allt reglerna om pensionsgrundande inkomst (PGI) i 2 kap. LIP samt reglerna om vem som omfattas av socialförsäkringen, vilka bestämmelser finns i SofL.

Den 1 januari 1999 trädde det nya pensionssystemet i kraft. Det innebär att den allmänna tilläggspensionen (ATP) har ersatts av inkomstgrundad ålderspension och folkpensioneringen av regler om garantipension. Det nya pensionssystemet gäller fullt ut för personer födda 1954 eller senare. För den s. k. mellangenerationen, personer födda åren 1938-1953 gäller de nya reglerna efter ett system med tjugondelsinfasing. Det innebär att inkomstgrundad ålderspension ska beräknas på grundval av dels pensionsrätt enligt de nya reglerna, dels pensionspoäng enligt ATP-reglerna efter en glidande skala beroende på individens ålder. Tjugondelsinfasingen innebär exempelvis att en person född 1938 kommer att tjäna in pensionsrätt enligt det nya systemet med 4 tjugondelar respektive enligt det gamla pensionssystemet med 16 tjugondelar. För den som är född 1944 innebär fördelningen att han tjänar in pensionsrätt med 10 tjugondelar från vardera systemet och för den som är född 1953 beräknas pensionsrätten med 1 tjugondel från ATP-systemet och 19 tjugondelar från det nya pensionssystemet. Personer födda före 1938 omfattas inte alls av det reformerade pensionssystemet och den som är född 1954 eller senare omfattas fullt ut av den nya ålderspensionen.

Av 1 kap. 1 § LIP framgår att lagen innehåller bestämmelser om försäkring för inkomstgrundad ålderspension i form av inkomstpension, tilläggspension och premiepension samt om premiepension till efterlevande. Den inkomstgrundade ålderspensionen består främst av inkomstpension och premiepension. Under en längre övergångstid kommer även tilläggspension att finnas kvar för dem som är födda 1953 eller tidigare. Tilläggspensionen är en del av den inkomstgrundade ålderspensionen.

Eftersom de övergångsbestämmelser som erfordrades för införandet av LIP var så omfattande ansågs det lämpligt att sammanföra dem i en särskild promulgationslag: lag (1998:675) om införande av lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension. Denna promulgationslag brukar benämnas införandelagen.

7.2 Socialförsäkringslagen (SofL)

Begreppet försäkrad fanns tidigare reglerat i de olika författningar som behandlar socialförsäkringen. För att uppnå ett enhetligt försäkringsbegrepp samlades alla regler om vilka som är försäkrade för de olika grenarna av socialförsäkringen till en lag: socialförsäkringslagen (1999:799). Lagen trädde i kraft den 1 januari 2001. De viktigaste förarbetena är betänkandet (SOU 1997:72) En lag om socialförsäkringar samt prop. 1998/99:119.

Socialförsäkringen har i SofL indelats i två grenar: den bosättningsbaserade respektive den arbetsbaserade försäkringen. Den bosättningsbaserade grenen reglerar sådana försäkringar som faller ut med garantibelopp och bidrag. Det är försäkringar som faller ut oberoende av vilka inkomster den enskilde har eller haft. Som exempel kan nämnas barnbidrag, föräldrapenning på lägstanivå samt folkpension och garantipension. Den arbetsbaserade försäkringen däremot ska träda in vid inkomstbortfall och ersätta del av inkomstbortfallet, t.ex. vid sjukdom och ålderdom i form av sjukpenning respektive inkomstgrundad ålderspension.

Det är den arbetsbaserade försäkringen som i huvudsak är av intresse i detta sammanhang och som behandlas i detta avsnitt. Reglerna om vad som ska anses som arbete i Sverige har också betydelse för om socialavgifter ska betalas. SAL innehåller hänvisningar till SofL.

Endast ett försäkringsvillkor gäller för var och en av försäkringsgrenarna: bosättning i Sverige respektive arbete i Sverige. Varken inskrivning hos försäkringskassan eller svenskt medborgarskap är längre något försäkringsvillkor. Det förhållandet att medborgarskapet numera saknar betydelse är en mycket viktig förändring i förhållande till vad som gällde tidigare. Före 2001 kunde en svensk medborgare tjäna in pensionsrätt vid arbete för svensk arbetsgivare utomlands oavsett hur länge arbetet utomlands pågick och oavsett om personen var utsänd eller lokalanställd utomlands av den svenska arbetsgivaren.

7.2.1 Bosättningsbaserad försäkring

Den som är bosatt i Sverige är enligt 3 kap. 1 § SofL försäkrad för följande förmåner som anges i AFL:

1. ersättning för sjukvård m.m.,
2. föräldrapenning på lägstanivå och grundnivå,
3. sjukersättning och aktivitetsersättning i form av garantiersättning samt
4. rehabilitering och särskilt bidrag enligt 22 kap.

Därutöver omfattas den som är bosatt här av förmåner från ett antal i 3 kap. 2 § uppräknade lagar. Bland dessa förmåner kan exempelvis nämnas allmänna barnbidrag, pensionstillskott, assistansersättning, bostadsbidrag och garantipension. Gemensamt för dessa förmåner är att de inte förutsätter att den försäkrade haft några förvärvsinkomster i motsats till vad som gäller för den arbetsbaserade försäkringen.

Bosättning i Sverige

Bestämmelserna om bosättning i Sverige finns i 2 kap. 1–6 §§ SofL. Bosättningsbegreppet inom socialförsäkringen är i princip detsamma som används vid folkbokföringen. Som bosatt i Sverige enligt huvudregeln i 1 § anses i första hand den som har sitt egentliga bo och hemvist här i landet. Den som kommer till Sverige och kan antas komma att vistas här under längre tid än ett år anses också bosatt här. Det gäller dock inte om synnerliga skäl talar emot det. Ett sådant synnerligt skäl kan vara att en person vistas här under lång tid på grund av fängelsestraff och som efter avtjänat straff ska utvisas. Den som kommer till Sverige för högst ett år är således inte försäkrad för de bosättningsbaserade förmånerna. Att personen trots detta kan vara omfattad av den arbetsbaserade försäkringen framgår av 7 och 9 §§. Den som är bosatt i Sverige och som lämnar landet ska fortfarande anses vara bosatt här om utlandsvistelsen kan antas vara längst ett år, vilket framgår av den så kallade ettårsregeln i 1 § 3 st.

Statsanställda

Den som av en statlig arbetsgivare sänds ut till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning anses bosatt i Sverige under hela utsändningstiden under förutsättning att personen tidigare någon gång varit bosatt i Sverige (2 kap. 2 § SofL). Det innebär att bestämmelsen också kan tillämpas på dem som varit utsända och som inte återvänder till Sverige innan de sänds ut direkt från det land de vistas i, s. k. direktutsända. Regeln gäller däremot inte när en svensk statlig myndighet lokalanställer personal utomlands, exempelvis när en svensk ambassad utomlands anställer en på orten bosatt chaufför.

I 2 kap. § 2 st. regleras det motsatta förhållandet, dvs. när en annan stat sänder en person till Sverige för arbete för arbetsgivarens räkning. I konsekvens med vad som gäller enligt 1 st. ska en sådan person inte anses bosatt i Sverige oavsett utsändningstidens längd.

Observera att reglerna enbart gäller statligt anställda, dvs. de som är anställda av statliga myndigheter. Däremot gäller inte bestämmelsen för offentligt anställda i kommuner och landsting och inte heller för dem som är anställda av statliga bolag.

Bestämmelserna om statsanställda är särskilt viktiga eftersom de gäller även för förmåner som omfattas av den arbetsbaserade försäkringen t.ex. inkomstgrundad ålderspension (2 kap. 9 § 3 st.).

**Biståndsarbetare
m.fl.**

Den som är anställd av svenskt trossamfund eller en ideell organisation som bedriver biståndsverksamhet ska anses vara fortsatt bosatt i Sverige om han sänds ut för arbete för arbetsgivarens räkning även för längre tid än ett år. Denna regel som finns i 2 kap. 4 § SofL gäller om utlandsvistelsen kan antas vara längst fem år. Till skillnad från vad som gäller för statsanställda gäller regeln endast den bosättningsbaserade försäkringen. En biståndsarbetare som sänds ut för högst fem år har således rätt till exempelvis barnbidrag, men lönen ger inte rätt till PGI i Sverige.

7.2.2 Arbetsbaserad försäkring

Den arbetsbaserade försäkringen syftar till att ersätta uteblivna förvärvsinkomster på grund av sjukdom, pensionering m.m. Socialavgifter enligt SAL ska också betalas på ersättningar och inkomster som omfattas av den arbetsbaserade försäkringen.

Den som arbetar i Sverige är enligt 3 kap. 4 § SofL försäkrad för följande förmåner som anges i AFL:

1. sjukpenning och havandeskapspenning,
2. föräldrapenning över lägstanivå och tillfällig föräldrapenning,
3. tilläggs pension i form av förtidspension och efterlevandepension,
4. folkpension i form av förtidspension och efterlevandepension beräknad i förhållande till det antal år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng för tilläggs pension, samt
5. rehabilitering och rehabiliteringsersättning enligt 22 kap. AFL i fråga om förmåner som beslutas av de allmänna försäkringskassorna. rehabilitering och rehabiliteringsersättning.

Den som arbetar i Sverige omfattas dessutom enligt 3 kap. 5 § av bl.a. arbetsskadeförsäkringen och av den inkomstgrundade ålderspensionen. Försäkringen gäller från och med den första dagen av anställningen (6 §).

Arbete i Sverige

Begreppet arbete i Sverige är grundläggande för såväl den arbetsbaserade försäkringen som för reglerna om socialavgifter i SAL (jfr. 1 kap. 6-10 §§ SAL). Observera bestämmelsen i 1 kap. 4 § SofL som anger att EG-rätten eller konventioner med andra länder om social trygghet kan medföra begränsningar i tillämpligheten av bestämmelserna i SofL.

Med arbete i Sverige avses enligt 2 kap. 7 § SofL förvärvsarbete i verksamhet här i landet. Det ska vara fråga om arbete som rent fysiskt utförs i landet. Med det avses arbete eller verksamhet som arbetstagare, uppdragstagare eller som egenföretagare. Skillnaden mellan dessa begrepp har numera ingen avgörande betydelse på socialförsäkrings- och socialavgiftsområdet. Det är i stället begreppet *arbete* som avgör om avgifter ska betalas till social-

försäkringen och om den arbetsbaserade delen av försäkringen kan vara tillämplig. Den arbetsbaserade försäkringen ska ge skydd vid arbete i Sverige oberoende av arbetets varaktighet och oberoende av den förvärvsarbetandes medborgarskap eller bosättning. Likaså är det utan betydelse var arbetsgivaren är medborgare eller har sitt säte med undantag för reglerna om utsändning i 9 § (jfr prop. 1998/99:119 s. 103).

Reglerna om arbete i Sverige innebär därför en utvidgning av försäkringsskyddet jämfört med tidigare för personer som är bosatta utomlands. Dessa har numera rätt till PGI även på inkomster från mycket kortvariga arbeten som utförs här och det gäller oavsett om han är begränsat eller obegränsat skattskyldig här i landet. En förutsättning är dock att arbetsgivaren eller uppdragsgivaren är svensk. Se nedan vid kantrubriken utsändning om de undantag som gäller för personer som sänds hit respektive sänds ut från Sverige. Reglerna om arbete i Sverige innebär i vissa fall en försämring av försäkringsskyddet jämfört med tidigare. Detta på grund av att medborgarskapet inte längre är ett försäkringsvillkor. Den som arbetar utomlands är inte försäkrad för den arbetsbaserade försäkringen även om arbetet är kortvarigt, såvida det inte är fråga om utsändning. Före 2001 skulle PGI beräknas för svensk medborgare som arbetade utomlands för svensk arbetsgivare oavsett hur länge arbetet pågick och oavsett om personen var utsänd eller lokalanställd utomlands (gällde endast utanför EU/EES-området respektive i land med vilket Sverige inte har socialförsäkringskonvention). De nya reglerna innebär att om en här bosatt person tar en kortvarig anställning utomlands för utländsk arbetsgivare ska PGI inte beräknas även om personen är skattskyldig här för inkomsten. Då ska inte heller allmän pensionsavgift betalas (se vidare nedan vid avsnitt 7.5.4).

Näringsverksamhet

I 2 kap. 7 § 2 st. SofL sägs att om en fysisk person som bedriver näringsverksamhet har sådant fast driftställe som avses i 2 kap. 29 § IL, ska verksamhet hänförlig dit anses bedriven här i landet. Det betyder att även tillfälligt arbete utomlands kan anses som arbete i Sverige om det utförs som ett led i arbete vid ett fast driftställe i Sverige. Det kan t.ex. röra sig om arbete som en egenföretagare tillfälligt bedriver i utlandet under förutsättning att det inte kan anses självständigt i förhållande till arbetet vid det fasta driftstället i Sverige (jfr anförd prop. s. 179). I sådant fall ska inkomsten från det tillfälligt utförda arbetet utomlands utgöra underlag för PGI i Sverige.

Utsändning

Att arbete utomlands i vissa fall ska räknas som arbete i Sverige och att arbete som utförs här i landet i vissa fall inte ska räknas som arbete i Sverige enligt SofL framgår av 2 kap. 9 §. När en arbetsgivare med verksamhet i Sverige sänder ut en arbetstagarare för

arbete utomlands för arbetsgivarens räkning ska arbetet räknas som arbete i Sverige om arbetet kan antas vara längst ett år. Om en utländsk arbetsgivare under motsvarande förhållande sänder någon till Sverige ska arbete i Sverige inte anses föreligga. Det innebär att om någon sänds hit av utländsk arbetsgivare och arbetet här är planerat att pågå i längst ett år ska PGI inte beräknas för den anställde även om han är oinskränkt skattskyldig här och därför taxeras för inkomsten. Den anställde ska i sådant fall inte heller betala den allmänna pensionsavgiften (se vidare nedan vid avsnitt 7.5.4).

Tidsgränsen definieras i lagtexten med uttrycket ”*kan antas vara längst ett år*”. I tidigare lagar användes formuleringen ”*avses vara längst ett år*”. I prop. 1998/99:119 sägs på s. 103 att denna ändring i uttryckssättet bör medföra en viss skärpning i regeltillämpningen på så vis att arbetstagarens egna uppgifter om arbetets varaktighet inte behöver tas för goda. Arbetstagarens uppgifter kan t.ex. styrkas av ett anställningsavtal eller intyg från arbetsgivaren.

Som nämnts ovan gäller utsändningsreglerna för statligt anställda utan någon tidsbegränsning. Om en person som är bosatt i Sverige anställs av en myndighet för att arbeta åt myndigheten i exempelvis Moskva och det kan antas att arbete ska pågå i flera år ska PGI beräknas under hela utsändningstiden.

Sjömän

Arbete som sjöman på svenskt handelsfartyg ska räknas som arbete i Sverige. Det gäller även vid s. k. bare-boat charter, dvs. när det är fråga om anställning på fartyg som bär utländsk flagg och fartyget hyrs av en svensk redare i huvudsak obemannat. En förutsättning är att anställningen sker hos redaren eller hos någon arbetsgivare som redaren anlitat. Som arbete i Sverige räknas också arbete i anställning hos ägaren till ett svensk handelsfartyg eller hos någon arbetsgivare som anlitas av ägaren om fartyget hyrs ut till en utländsk arbetsgivare i huvudsak obemannat (2 kap. 8 § SofL).

**Ambassad-
anställda**

SofL innebär en utvidgning av försäkringsskyddet för den lokalanställda personalen på utländska beskickningar och karriärkonsulat i Sverige. Före 2001 gällde att de lokalanställda på ambassad tillhörande land utanför EU/EES-området inte var försäkrade för arbetsskada och inte hade rätt till PGI om inte ambassaden ingått förbindelse med Riksförsäkringsverket om att svara för ålderspensionsavgiften för personalen. I 2 kap. 10 § SofL sägs att arbete som utförs av en person som tillhör en annan stats beskickning eller karriärkonsulat ska anses som arbete i Sverige.

Immunitet

Reglerna om ambassadanställda i SofL gäller endast om det är förenligt med Wienkonventionerna om diplomatiska (1961) respektive konsulära (1963) förbindelser. Den personkrets som ska undantas från den mottagande statens lagstiftning om social

trygghet är begränsad till den diplomatiska personalen samt medlemmar av beskickningen i övrigt som är medborgare i den sändande staten eller i tredje stat och som inte heller är stadigvarande bosatta i den mottagande staten. Samma regler gäller för en diplomatisk företrädare eller konsulatmedlems privattjänare om denne omfattas av den sändande statens eller tredje stats lagstiftning om social trygghet. Förenklat kan sägas att den lokalanställda personalen vid ambassader inte är undantagen från svensk socialförsäkring genom Wienkonventionerna. Personal som följt med från det sändande landet åtnjuter i regel immunitet på socialförsäkringsområdet.

Utvidgningen av försäkringsskyddet för lokalanställd personal på beskickningar och konsulat innebär således att de anställda som arbetar i Sverige är försäkrade för samtliga arbetsbaserade förmåner. De är också försäkrade för de bosättningsbaserade förmånerna enligt 2 kap. 3 § SofL. Förändringen innebär också att utländska ambassader ska betala arbetsgivaravgifter i Sverige för den personal som är omfattad av den arbetsbaserade försäkringen. De ovannämnda förbindelserna har därigenom förlorat sin verkan. För lokalanställda på EU/EES-ambassader har detta gällt sedan 1994 på grund av EG-rätten (förordning EEG 1408/71).

7.3 Pensionsgrundande inkomst

Pensionsrätt

Inkomstpension och premiepension beräknas utifrån de pensionsrätter som fastställs för en försäkrad. Pensionsrätt fastställs årligen och grundas främst på vad som utgör pensionsgrundande inkomst enligt 2 kap. LIP. Reglerna har med i princip oförändrad innebörd överförts från motsvarande bestämmelser i AFL. Ersättningar och inkomster som är pensionsgrundande är i regel också underlag för socialavgifter enligt SAL och underlag för den allmänna pensionsavgiften.

En persons pensionsgrundande inkomst ska fastställas för varje år som personen har varit försäkrad och haft inkomster här i landet som är pensionsgrundande (2 kap. 2 § LIP). Vilka som är försäkrade framgår av SofL. Den viktigaste skillnaden i förhållande till tidigare är att svenskt medborgarskap saknar betydelse för pensionsrätten.

Det finns i 2 kap. 1 § LIP två grundläggande begrepp som används vid beräkningen av den pensionsgrundande inkomsten: inkomster av anställning och inkomster av annat förvärvsarbete (än anställning). Observera att dessa begrepp inte alltid har samma innebörd som IL:s inkomstbegrepp tjänst respektive näringsverksamhet.

Med inkomst av anställning avses lön eller annan ersättning i pengar eller skattepliktiga förmåner som en försäkrad får som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst. Som inkomst av anställning räknas t.ex. också ersättning för arbete till näringsidkare som inte har F-skattsedel, trots att ersättningen ska tas upp i inkomstslaget näringsverksamhet vid inkomsttaxeringen. Med inkomst av annat förvärvsarbete avses sådan inkomst som den försäkrade får på annan grund, vanligen inkomst av näringsverksamhet. Det finns dock ett flertal exempel på att inkomst av tjänst enligt IL kan utgöra inkomst av annat förvärvsarbete enligt 2 kap. LIP, t.ex. hobbyinkomster (6 § 2), tjänsteinkomster till den som har F-skatt (7 §), 10 000 kr-gränsen (8 §), och när det föreligger socialavgiftsavtal (10 §).

Den pensionsgrundande inkomsten för ett år är för en försäkrad summan av dennes inkomster av anställning och inkomster av annat förvärvsarbete för det året. Huvudprincipen är att pensionsrätt enligt LIP grundas på inkomst av förvärvsarbete och att inkomster av annat slag inte är pensionsgrundande. Att vissa inkomster som inte grundas på förvärvsarbete ändå ger pensionsrätt framgår av 5 §. Det gäller främst olika socialförsäkringsersättningar såsom sjukpenning, ersättning från arbetslöshetskassa m.m.

Till skillnad från vad som gällde i ATP-systemet ska i princip alla förvärvsinkomster under livet grunda pensionsrätt i det nya pensionssystemet och det gäller även för inkomster från förvärvsarbete som den försäkrade erhåller efter fyllda 65 år.

7.3.1 Inkomst av anställning

Enligt 2 kap. 3-5 §§ LIP räknas sammanfattningsvis följande ersättningar till inkomst av anställning:

1. lön eller annan ersättning i pengar eller annan skattepliktig förmån som sammanlagt uppgår till minst 1 000 kr under året till arbetstagare,
2. kostnadsersättningar till den del de ska räknas som lön enligt SBL,
3. skattepliktig intäkt i form av rabatt, bonus eller annan förmån som har utgetts på grund av kundtrohet eller liknande, om den som slutligt har stått för de kostnader som ligger till grund för förmånen är någon annan än den som är skattskyldig för den,
4. annan ersättning för utfört arbete, dock ej pension, samt tillfällig förvärvsinkomst av verksamhet som inte bedrivits självständigt även om mottagaren inte varit anställd hos utbetalaren,

5. Marie Curie-stipendium som betalas ut av fysisk person bosatt i Sverige eller av svensk juridisk person,
6. sjukpenning som ersätter tjänsteinkomster, A- kasseersättning m.fl. socialförsäkringsersättningar enligt uppräknings i 5 §.

Lön m.m.

Lön eller annan ersättning i pengar eller annan skattepliktig förmån som en försäkrad får som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst utgör enligt 2 kap. 3 § 1 st. LIP inkomst av anställning. Det vanligaste är att ersättningar som beskattas i inkomstslaget tjänst också utgör inkomst av anställning enligt LIP. I vissa fall kan också näringsinkomster betraktas som inkomst av anställning. Detta gäller ersättning för arbete som utbetalas till enskild näringsidkare som saknar F-skattsedel. Ersättningen beskattas i inkomstslaget näringsverksamhet men hänförs vid PGI-beräkningen, med ett undantag, till inkomst av anställning. Detta har också betydelse vid betalningen av de socialavgifter som belöper på ersättningen och som i detta fall ska betalas av utbetalaren i form av arbetsgivaravgifter. Det nämnda undantaget avser ersättning för arbete som utbetalas av privatpersoner och som understiger 10 000 kr under året. Sådana ersättningar ska hänföras till inkomst av annat förvärvsarbete även för mottagare som har A-skattsedel, såvida inte parterna kommit överens om annat (jfr. 3 kap. 2 a § AFL). Till följd härav ska avgifterna betalas av mottagaren som egenavgifter. Undantaget gäller dock inte för ersättning till god man. Om denne inte har F-skattsedel ska ersättningen alltid hänföras till inkomst av anställning.

Annan ersättning i pengar

Annan ersättning i pengar är sådan ersättning som inte kan betecknas som lön. I förarbetena till pensionsreformen (prop. 1997/98:151) ges på s. 658 följande exempel på sådan ersättning: ”den del av ett avgångsvederlag som överstiger vad som kan anses som ersättning för lön under normal uppsägningstid och som utbetalas direkt från arbetsgivaren och inte från en försäkringsgivare.

Sådana vederlag har så gott som alltid sin grund i ett anställningsförhållande och kommer därför regelmässigt att vid taxeringen bedömas som inkomst av tjänst.” Sådan ersättning kan inte betecknas som lön för utfört arbete utan mer som en ersättning, delvis av skadeståndsliknande karaktär, för uteblivna inkomster, såväl intjänade som framtida. I och med att ersättningen utbetalas av en arbetsgivare eller f.d. arbetsgivare och har sin grund i anställningen ska ersättningen utgöra grund för PGI. Detsamma gäller även om någon annan är utbetalare, se nedan vid kant-rubriken Det utvidgade arbetsgivarbegreppet.

Pension

Pension, privat eller offentlig, är med undantag för delpension, inte pensionsgrundande. Dock gäller för försäkrad som är anställd inom

stat eller kommun och som enligt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) får avdrag på lönen för tjänstepension som utgår på grund av tidigare kommunal eller statlig anställning, att den avdragna lönedelen ska vara pensionsgrundande (Försäkringsdomstolens dom 1968-06-24 i mål nr 1154/67).

Det är i regel den försäkrades taxering till statlig inkomstskatt för ett visst år som ligger till grund för PGI för det året. Observera dock att även inkomster som inte taxeras i Sverige kan ge pensionsrätt här, se vidare avsnitt 7.3.4.

Kostnadsersättningar

Ersättningar som avser att täcka arbetstagarens kostnader i arbetet är enligt huvudregeln inte pensionsgrundande. Detta anges i lagtexten med att som lön likställs kostnadsersättningar som inte undantas vid beräkning av skatteavdrag enligt 8 kap. 19 eller 20 § SBL. Här avses bl.a. traktamenten och bilersättningar som överstiger de avdragsgilla schablonbeloppen samt andra kostnadsersättningar som uppenbart överstiger avdragsgilla belopp eller avser kostnader som överhuvudtaget inte är avdragsgilla vid inkomsttaxeringen. På dessa ersättningar ska PGI beräknas. Arbetsgivaravgifter ska också betalas på dessa kostnadsersättningar enligt 1 kap. 2 § 2 st. respektive 2 kap. 3 § 1 st. SAL.

Rabattförmåner

Som inkomst av anställning anses också rabatt, bonus eller annan förmån som utgetts på grund av kundtrohet eller liknande under förutsättning att den som slutligt stått för de kostnader som ligger till grund för rabatten är någon annan än den som är skattskyldig för förmånen. Ett vanligt exempel på sådana rabatter är de s. k. frequent flyer-rabatterna och andra liknande rabattförmåner. Utmärkande för dessa är att en resenär kan erhålla bonuspoäng från exempelvis flygbolag eller hotellkedjor som berättigar resenären till fria flygresor eller fria övernattnings på hotell om tillräckligt många bonuspoäng intjänats. När någon erhållit sådana rabattförmåner i samband med tjänsteresor som bekostats av arbetsgivaren är förmånen skattepliktig som inkomst av tjänst och pensionsgrundande som inkomst av anställning när förmånen utnyttjas privat. Jämför kapitel 8 avsnitt 8.2.1.4.

Uppdragstagare

I 2 kap. 3 § 1 st. LIP används begreppet arbetstagare. Att bestämmelserna också i vissa fall gäller för den som kan betecknas som uppdragstagare framgår av 2 st., där det sägs att tillfälliga förvärvsinkomster av verksamhet som inte bedrivs självständigt utgör PGI av anställning. Med uppdragstagare brukar avses den som utan att vara anställd åtar sig tillfälliga uppdrag, t. ex. styrelseuppdrag, uppdrag som ledamot i olika nämnder, uppdrag som föredragshållare etc. I de fall uppdragsinkomsterna ska beskattas i inkomstslaget tjänst och den prestation som utgör grund för ersättningen har skett inom ramen för någon annans verksamhet ska ersättningen utgöra inkomst av anställning. Avgörande för om

sådan tillfällig förvärvsinkomst ska räknas som inkomst av anställning eller av annat förvärvsarbete är om den kan härledas ur ett uppdragsförhållande eller inte. Om den prestation som utgör grund för ersättningen inte kan anses ha skett inom ramen för någon annans verksamhet utan i stället som ett led i en självständigt bedriven verksamhet räknas ersättningen som inkomst av annat förvärvsarbete enligt 2 kap. 6 § 2 (jfr prop. 1997/98:151 s. 659f). Observera F-skattsedelns rättsverkningar som kan innebära avsteg från ovanstående. Tjänsteinkomster för den som har F-skatt utgör inkomst av annat förvärvsarbete medan ersättning för arbete till näringsidkare som inte har F-skatt ska anses som inkomst av anställning. Se vidare avsnitt 7.3.2 vid kantrubriken F-skatt.

Det utvidgade arbetsgivarbegreppet

Det krävs inte något direkt anställnings- eller uppdragsförhållande mellan utgivaren och mottagaren av en ersättning för att en ersättning ska anses som anställningsinkomst. I 2 kap. 3 § 2 st. LIP anges att även om betalningsmottagaren inte varit anställd hos den som betalat ut en ersättning för utfört arbete ska den som utfört arbetet i sådana fall likställas med en arbetstagare och den som betalat ut ersättningen med en arbetsgivare. Detta, som brukar kallas för det utvidgade arbetsgivarbegreppet, innebär att i de fall någon som utfört ett arbete åt en arbets-/uppdragsgivare erhåller betalningen från någon annan än den som arbetet utförts åt, är det utbetalaren av ersättningen som ska betala arbetsgivaravgifter. I SAL har denna reglering fått annan utformning eftersom begreppen arbetsgivare – arbetstagare inte används i SAL, se 2 kap. 10 § 1 st. SAL. Till den angivna punkten i LIP hänförs också ersättning för arbete som betalas ut till enskild näringsidkare som inte har F-skatt antingen när ersättningen för arbetet bestäms eller när den betalas ut. Detta är ett exempel på att en inkomst som skattemässigt hänförs till inkomst av näringsverksamhet utgör inkomst av anställning enligt socialförsäkringslagstiftningen. Observera att det endast är ersättningar för arbete för någon annans räkning som ska hänföras till inkomst av anställning för näringsidkaren. Övriga inkomster som näringsidkaren erhåller i sin verksamhet, försäljningsinkomster, hyror, räntor etc., utgör inkomst av annat förvärvsarbete oavsett vilken form av skattsedel näringsidkaren innehar.

Stipendier

Stipendier som är skattepliktiga enligt 11 kap. 46 § IL (Marie Curie-stipendium) utgör också pensionsgrundande inkomst av anställning enligt 2 kap. 4 § LIP. Förutsättningen för detta är att stipendiet utbetalats av någon bosatt i Sverige eller av en svensk juridisk person. Stipendier i övriga fall utgör i regel inte pensionsgrundande inkomst av anställning, såvida stipendiet inte är skattepliktigt på den grunden att det utges av mottagarens arbetsgivare eller det av andra skäl kan anses som ersättning för en prestation som har eller ska utföras för utgivarens räkning. Vissa konstnärsbidrag och långtidsstipendier är dock skattepliktiga och

pensionsgrundande, se nedan vid kantrubriken Konstnärer och författare.

Andra inkomster av anställning

I 2 kap. 5 § LIP finns en katalog med olika former av ersättningar som är pensionsgrundande som inkomst av anställning trots att de inte utgör ersättning för arbete. På dessa ersättningar betalas vare sig arbetsgivaravgifter eller egenavgifter enligt SAL. De beläggs i stället med en särskild avgift som betalas av staten enligt lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift. Det är här främst fråga om olika ersättningar från den allmänna försäkringen, t.ex. sjukpenning som träder i stället för anställningsinkomster. I p. 6 anges att delpension enligt lagen om delpensionsförsäkring räknas hit. Detta är den enda form av pension som samtidigt är pensionsgrundande. Som pensionsgrundande inkomst av anställning räknas också dagpenning från A-kassa.

Konstnärer och författare

Som PGI av anställning räknas också enligt 2 kap. 5 § 16 LIP bidrag från Sveriges författarfond och Konstnärsnämnden i den utsträckning regeringen så föreskriver. I förordning (1983:190) om pensionsgrundande konstnärsbidrag m.m. är följande bidrag pensionsgrundande som inkomst av anställning:

1. vissa konstnärsbidrag och långtidsstipendier enligt förordningen (1976:528) om bidrag till konstnärer, under förutsättning att bidraget eller stipendiet lämnas under en tid av minst tre år,
2. viss ersättning enligt förordningen (1982:600) om Sveriges bildkonstnärsfond, under förutsättning att ersättningen lämnas under en tid av minst tre år och ej är av pensionskaraktär,
3. arbetsstipendium från Sveriges författarfond, under förutsättning att stipendiet lämnas under en tid av minst tre år och ej är av pensionskaraktär. Förordning (1999:861).

Tidigare betalades arbetsgivaravgift i form av ATP-avgift på dessa författar- och konstnärsbidrag. Fr.o.m. 1999 gäller att arbetsgivaravgift inte ska betalas på bidragen utan att de i likhet med övriga ersättningar i 5 § beläggs med den statliga ålderspensionsavgiften. Observera att ersättningarna enligt 5 § är pensionsgrundande även om beloppet inte uppgått till 1 000 kr under inkomståret.

Semesterkassa

Ersättning som betalas ut av semesterkassa räknas alltid till inkomst av anställning enligt huvudregeln i 2 kap. 3 § 2 st. Att detta gäller även om mottagaren har F-skattsedel framgår av 7 §. (Jfr kapitel 8, avsnitt 8.2.1.3.)

Utländsk arbetsgivare

Lön eller annan ersättning som en försäkrad har fått från en arbetsgivare som är bosatt utomlands eller är utländsk juridisk person och som inte har ett fast driftsställe i Sverige är pensionsgrundande inkomst av anställning om arbetet utförts i landet. Enligt

bestämmelserna i SAL ska arbetsgivaravgifter betalas av den utländska arbetsgivaren. Arbetsgivaren och arbetstagaren kan emellertid i ett sådant fall emellertid enligt 2 kap. 10 § LIP komma överens om att ersättningen i stället ska räknas som inkomst av annat förvärvsarbete (socialavgiftsavtal, tidigare benämnt omvänt likställighetsavtal). Socialavgifterna betalas då som egenavgifter av arbetstagaren.

Förbindelsefall

Lön för arbete som utförs utomlands för utländsk arbetsgivare är i regel inte pensionsgrundande på grund av bestämmelserna i SofL. Enligt den numera upphävda bestämmelsen i 2 kap. 11 § LIP kan dock sådan ersättning ge pensionsrätt i Sverige när det föreligger s. k. förbindelsefall. Svenska staten kunde teckna en förbindelse med Riksförsäkringsverket (RFV) om att i vissa fall svara för ålderspensionsavgiften för svenska medborgare som är anställda hos utländsk arbetsgivare. Det kan exempelvis avse anställda vid svensk handelskammare utomlands. Ett svenskt moderbolag kunde också teckna förbindelse med RFV avseende svenska medborgare anställda hos ett utländskt dotterbolag för arbete utomlands. Inkomsterna från det utländska bolaget hänförs då till inkomst av anställning. Det svenska moderbolaget anses som arbetsgivare och betalar ålderspensionsavgiften. På grund av att svenskt medborgarskap numera inte får påverka pensionsrätten och då sådant villkor dessutom strider mot EG-rätten kan fr. o. m. 2001 några nya förbindelser inte tecknas. De som finns får ha fortsatt giltighet längst till och med 2005 (se p. 3 i ikraftträdandebestämmelserna till SFS 1999:802).

7.3.2 Inkomster av annat förvärvsarbete

Pensionsgrundande förvärvsinkomster som inte räknas till inkomst av anställning utgör i stället inkomster av annat förvärvsarbete (dvs. annat förvärvsarbete än anställning). I 2 kap. 6 § 1 st. LIP anges följande huvudgrupper av inkomster och ersättningar som räknas till annat förvärvsarbete:

1. Inkomst av sådan näringsverksamhet som enligt 2 kap. 23 § IL utgör aktiv näringsverksamhet.
2. Tillfälliga förvärvsinkomster av självständigt bedriven verksamhet. Exempel på detta kan vara hobbyinkomster eller royalty från tillfälligt bedriven författarverksamhet som inte grundas på uppdrag m.m.
3. Ersättning för arbete för någon annans räkning i pengar eller andra skattepliktiga förmåner. Här är det ersättningar som normalt skulle utgöra inkomst av anställning enligt 2 kap. 3 § LIP men som av olika skäl ändå ska hänföras till annat förvärvsarbete, t.ex. tjänsteinkomster till den som har F-skatt.

4. Sjukpenning m.m. som träder i stället för sådan inkomst som anges i 1-3. Sjukpenning som utgår p.g.a. näringsverksamhet är således också pensionsgrundande. Egenavgifter ska inte betalas på sjukpenningen, vilket framgår av 3 kap. 10 § SAL. Sjukpenningen är pensionsgrundande även om den betalas ut med mindre än 1 000 kr under året.
5. Marie Curie-stipendium som är skattepliktigt enligt 11 kap. 46 § IL och som kommer från utländsk utgivare. Om stipendiet i stället betalas ut av fysisk person bosatt i Sverige eller av en svensk juridisk person utgör stipendiet inkomst av anställning enligt 2 kap. 4 § LIP.

Handelsbolag

I 2 kap. 6 § 2 st. LIP sägs att punkterna 1-5 endast gäller om inkomsten inte skall räknas som inkomst av anställning. Detta är ett viktigt påpekande eftersom ersättningar enligt p. 3 i de allra flesta fall utgör inkomst av anställning.

Inkomster som delägare i handelsbolag erhåller för arbete åt handelsbolaget räknas alltid till inkomst av annat förvärvsarbete enligt 6 § 2 st. Regeln är en följd av att delägare i handelsbolag beskattas i inkomstslaget näringsverksamhet för sina inkomster från bolaget

Aktiv näringsverksamhet

Av 2 kap. 6 § p. 1 LIP framgår att förutsättningen för att inkomster från näringsverksamhet ska grunda pensionsrätt är att den utgör sådan aktiv näringsverksamhet som anges i 2 kap. 23 § IL. Verksamhet som bedöms som passiv är därför inte pensionsgrundande. Av bestämmelsen i IL framgår att självständig näringsverksamhet som bedrivs utomlands alltid ska betraktas som passiv och således inte pensionsgrundande. I vissa fall kan EG-rätten medföra att den utomlands bedrivna näringsverksamheten ska vara pensionsgrundande här och om den taxeras här också underlag för egenavgifter (se vidare i handledning för internationell beskattning, avsnitt 11.5.2). Som framgår av SofL är en av förutsättningarna för att en person ska vara försäkrad för inkomstgrundad ålderspension att det är fråga om arbete i Sverige. Tillfälligt arbete utomlands kan anses som arbete i Sverige om det utförs som ett led i den i Sverige bedrivna näringsverksamheten. Inkomster som en egenföretagare har från tillfälligt arbete utomlands kan vara pensionsgrundande i Sverige under förutsättning att arbetet utomlands inte kan anses självständigt i förhållande till arbetet vid det fasta driftstället i Sverige (jfr prop. 1998/99:119 s. 179).

En verksamhet utgör aktiv näringsverksamhet om den skattskyldige i inte oväsentlig omfattning har arbetat i verksamheten. Kravet på aktivitet innebär i normalfallet att den skattskyldige ska ha ägnat sysslorna i verksamheten minst en tredjedel av den tid som åtgår för en vanlig anställning på heltid. Normalt omfattar en heltids-

anställning ca 1 500 arbetstimmar per år. Kravet på att aktiviteten ska uppgå till minst en tredjedels årsarbetstid kan jämkas med hänsyn till omständigheterna. Den som vid sidan av en anställning driver en näringsverksamhet som i huvudsak baseras på den egna arbetskraften får anses ha uppfyllt aktivitetskravet även om tredjedelskravet inte uppnåtts. Detta gäller däremot inte beträffande verksamhet med en betydande balansomslutning. I fråga om t.ex. förvaltning av egna fastigheter bör arbetsinsatsen motsvara minst en tredjedel av arbetstiden i en heltidsanställning för att verksamheten ska kunna anses som aktiv (jfr prop. 1989/90:110 s. 646).

Av förarbetena framgår inte vad som avses med betydande balansomslutning. Någon generell gräns för olika slag av verksamheter går inte att ange. Det väsentliga kriteriet för att avgöra om kravet på aktivitet är uppfyllt är att arbetsinsatsen ska vara så omfattande som kan anses fordras för att bedriva den aktuella verksamheten. Om normal drift av en mycket liten jordbruksfastighet kan anses kräva endast 200 timmars arbetsinsats under ett år så är denna arbetsinsats tillräcklig för att kvalificera verksamheten som aktiv. Om någon vid förvaltning av en hyresfastighet lägger ned 350 timmars arbete och det därtill finns deltidsanställd personal för t.ex. renhållning och trappstädning etc. bör kravet på aktivitet däremot inte anses uppfyllt. Fastighetsförvaltning och jordbruksdrift torde i de flesta fall innebära att betydande balansomslutning föreligger och därför kräva en arbetsinsats av lägst ca 500 timmar för att kunna hänföras till aktiv näringsverksamhet. Finns det flera delägare i en näringsverksamhet ska den eller de delägare som arbetat minst 1/3 av normal årsarbetstid betraktas som aktiva. Jfr även Riksförsäkringsverkets Handledning, Beräkning av pensionsgrundande inkomst och underlag för egenavgifter, s. 47f.

Den som inte uppnår kravet på aktivitet anses i stället ha inkomst av passiv näringsverksamhet. Inkomsten blir då inte pensionsgrundande. Skälet till detta är huvudprincipen för pensionssystemet som säger att pensionsrätt grundas på förvärvsarbete. En passiv näringsverksamhet anses ha sådana likheter med kapitalplacering att inkomsterna från den därför inte ska vara underlag för pensionen. Till följd härav tas inte heller socialavgifter ut på inkomst av passiv näringsverksamhet. I stället beläggs den med särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster (SLF).

F-skatt

Ersättning för arbete som betalas ut till den som har eller åberopar en F-skattsedel hänförs – med ett undantag – alltid till inkomst av annat förvärvsarbete (2 kap. 7 § LIP). Undantaget avser ersättningar som betalas ut av en semesterkassa. Dessa ersättningar räknas som inkomst av anställning oavsett mottagarens skatteform.

Regeln om att ersättning för arbete till den som har F-skatt räknas som inkomst av annat förvärvsarbete gäller oavsett om ersättningen beskattas i inkomstslaget tjänst eller näringsverksamhet. Om betalningsmottagaren har en F-skattsedel med villkor (FA-skatt) räknas ersättningen som inkomst av annat förvärvsarbete endast om F-skattsedeln åberopats skriftligen. F-skattsedelns rättsverkningar gäller om betalningsmottagaren har en F-skattsedel antingen vid avtalstillfället eller vid betalningstillfället. En uppgift om innehav av en F-skattsedel får godtas om uppgiften lämnas i en anbuds-handling, en faktura eller någon jämförlig handling som även innehåller utbetalarens och betalningsmottagarens namn och adress samt betalningsmottagarens personnummer, samordningsnummer eller organisationsnummer. Uppgiften om innehav av en F-skattsedel får dock inte godtas om den som betalar ut ersättningen känner till att uppgiften är oriktig.

10 000 kr-gränsen

Ersättning för arbete från privatpersoner ska under vissa förutsättningar anses som inkomst av annat förvärvsarbete även om mottagaren saknar F-skattsedel och även om ersättningen ska tas upp i inkomstslaget tjänst hos mottagaren. Bestämmelserna om detta finns i 2 kap. 8 § LIP. Förutsättningarna är följande:

1. utbetalaren är en fysisk person eller ett dödsbo,
2. ersättningen har inte utgjort utgift i en näringsverksamhet som utbetalaren har bedrivit,
3. den sammanlagda ersättningen från en och samma utbetalare har under inkomståret understigit 10 000 kr,
4. utbetalaren och mottagaren har inte slutit sådan överenskommelse som avses i 3 kap. 2 a § 2 st. 2 d AFL, dvs. parterna har inte kommit överens om att socialavgifterna ska betalas av utbetalaren som arbetsgivaravgifter och
5. det är inte fråga om sådan ersättning för arbete som avses i 12 kap. 16 § föräldrabalken, dvs. det avser inte ersättning till god man eller förvaltare. Ersättning till god man eller förvaltare ska räknas som inkomst av anställning så snart ersättningen från huvudmannen uppgår till minst 1 000 kr under året under förutsättning att mottagaren inte har F-skatt.

Bestämmelsen om 10 000 kr-gränsen, som också finns i SBL beträffande skatteavdrag och i SAL beträffande socialavgifter har tillkommit för att underlätta för privatpersoner som tillfälligt anlitar exempelvis hantverkare, som inte har F-skatt, för mindre arbeten. Regeln har dock fått en något annorlunda utformning i de senare lagarna för att undvika problem när beloppsgränsen överskrids utan att detta varit parternas avsikt från början. Detta behandlas i kapitel 6 och 8.

Socialavgiftsavtal

I SAL finns regler om att en utländsk arbetsgivare som inte har ett fast driftställe här kan komma överens med den anställde att socialavgifterna som belöper sig på arbete i Sverige ska betalas av den anställde i form av egenavgifter (2 kap. 8 § och 3 kap. 6 § SAL). Finns ingen överenskommelse gäller huvudregeln, dvs. arbetsgivaren ska betala arbetsgivaravgifter. Ett sådant avtal om betalning av socialavgifter kallades tidigare för omvänt likställighetsavtal. Om ett socialavgiftsavtal föreligger ska lönen enligt 2 kap. 10 § LIP hänföras till inkomst av annat förvärvsarbete. Den anställde är då skyldig att lämna upplysning om överenskommelsen i sin självdeklaration (3 kap. 17 § LSK).

Motsvarande bestämmelse när det gäller sjukpenninggrundande inkomst finns i 3 kap. 2 a § AFL.

7.3.3 Inkomster som inte är pensionsgrundande

I 2 kap. 2 § LIP finns vissa begränsningar i pensionsrätten. En grundläggande förutsättning för pensionsrätt är att personen är försäkrad. Vilka som är försäkrade enligt LIP regleras i SofL och avser i huvudsak personer som uppbär inkomster av arbete i Sverige. Närmare redogörelse för SofL:s försäkringsbegrepp finns i avsnitt 7.2 ovan.

Golvregel

Den basbeloppsregel, som tidigare fanns och som innebar att endast inkomster som översteg det aktuella inkomstårets basbelopp var pensionsgrundande, har avskaffats. Dock krävs att summan av de pensionsgrundande inkomsterna uppgår till minst 29,3 procent av det för intjänandeåret gällande prisbasbeloppet för att PGI ska fastställas. Den angivna procentsatsen som gäller för inkomståret 2002 framgår av ikraftträdandebestämmelserna till 2 kap. 2 § LIP (lag 2001:839). Regeln är en följd av att det är den försäkrades taxering till statlig inkomstskatt som ligger till grund för beräkning av PGI (2 kap. 18 § LIP). Taxering förutsätter normalt en självdeklaration och deklarationsskyldigheten inträder i regel när inkomsterna uppgår till 29,3 procent av prisbasbeloppet (2 kap. 2 § LSK).

”Taket”

I likhet med vad som gällde för ATP finns en takregel även i LIP. Den anger att inkomster som sammanlagt överstiger 7,5 inkomstbasbelopp inte ger pensionsrätt (2 kap. 1 § 2 st.). Inkomstbasbeloppet har för 2002 fastställts till 38 800 kr (SFS 2001:957). Regeln innebär att om summan av inkomster av anställning och annat förvärvsarbete överstiger 291 000 kr (7,5 x 38 800) ger överskjutande belopp inte pensionsrätt.

Åldersgräns

Inkomster som barn erhåller för år före barnet fyllt 16 år ger inte pensionsrätt (2 kap. 2 § LIP). Det finns dock inte någon korreponderande regel på socialavgiftsområdet. Arbetsgivaravgifter ska

betalas även på ersättningar för arbete till barn under 16 år och den underårige som haft förvärvsinkomster ska betala allmän pensionsavgift. I en lagändring (2002:206) som träder i kraft den 1 januari 2004 slopas åldersgränsen. Syftet med ändringen är att skapa större överensstämmelse mellan inbetalda avgifter och PGI (prop. 2001/02:84 s. 83). Observera dock att enligt 2 p. ikraftträdandebestämmelserna ska de nya bestämmelserna tillämpas för fastställande av PGI för åren 1999-2003. Ändringen innebär att 16-årsgränsen avskaffas retroaktivt från 1999. PGI-ändringar för dem som berörs kommer att göras när lagen trätt i kraft 2004.

I det nya pensionssystemet finns det ingen övre åldersgräns. För personer födda 1937 eller tidigare gäller emellertid de äldre reglerna som innebär att inkomster som en sådan försäkrad erhåller för år efter det han fyllt 64 år inte ska beaktas vid PGI-beräkningen. Inte heller förvärvsinkomster som uppburits före 65 års ålder blir pensionsgrundande om någon som är född före 1938 har gjort förtida uttag av hel ålderspension enligt AFL. Förtida uttag av ålderspension enligt AFL kan göras tidigast från den månad den försäkrade uppnår 61 års ålder.

PGI för avliden

Vidare framgår av 2 § 2 st. att PGI normalt inte ska fastställas för det år då en person har avlidit. Detta gäller dock inte om överföring ska göras av den pensionsrätt för premiepension som ska fastställas för den försäkrade. Sådan överföring kan även avse det år då den försäkrade har avlidit, om inte maken till vilken överföring ska ske har avlidit samma år. En överföring förutsätter att PGI fastställs för den avlidne för det året

I 2 kap. 9 § och 13-17 §§ LIP finns angivna vilka ersättningar eller inkomster som inte ger rätt till pensionsförmåner. Dessa ersättningar/inkomster utgör inte heller underlag för uttag av socialavgifter.

Beloppsgränser anställning

En beloppsgräns finns i 9 § 1 som anger att ersättning från en och samma arbetsgivare som under året inte har uppgått till sammanlagt 1 000 kr inte är pensionsgrundande. Samma beloppsgräns gäller för arbetsgivarens skyldighet att betala arbetsgivaravgifter. Staten betraktas i detta sammanhang som en arbetsgivare, vilket innebär att ersättningar från flera statliga myndigheter läggs samman vid beräkningen av PGI. På så sätt kan inkomst från en statlig myndighet understigande 1 000 kr bli pensionsgrundande om den tillsammans med inkomst från annan statlig myndighet uppgår till minst 1 000 kr (RFV:s handledning s. 20). Något motsvarande finns dock inte när det gäller skyldigheten att betala arbetsgivaravgifter. Här gäller den generella beloppsgränsen 1 000 kr utan undantag (2 kap. 14 § SAL).

**Annat förvärvs-
arbete**

Beträffande inkomst av annat förvärvsarbete krävs enligt 9 § 2 att inkomst av näringsverksamhet eller av annan självständigt bedriven verksamhet (hobby) uppgår till minst 1 000 kr under året. I de fall tjänsteinkomster hänförs till inkomst av annat förvärvsarbete, t.ex. inkomster från privatpersoner understigande 10 000 kr, är en förutsättning för pensionsrätt att ersättningen från respektive uppdragsgivare uppgår till minst 1 000 kr under året. Sjukpenning och andra ersättningar av socialförsäkringskaraktär är däremot pensionsgrundande även om beloppen understiger 1 000 kr vilket framgår indirekt av 9 §.

Idrottsutövare

En idrottsutövares inkomster från en idrottsförening är inte pensionsgrundande om ersättningen från föreningen under året är lägre än ett halvt prisbasbelopp (13 §). Regeln som är viktig innebär att idrottsmän och olika funktionärer i en idrottsförening som arbetar direkt med idrottsverksamheten inte får tillgodoräkna sig någon PGI på inkomster från föreningen om ersättningen under 2002 är lägre än 18 950 kr. Regeln gäller för respektive arbetsgivare vilket betyder att den idrottsutövare som arbetar åt flera idrottsföreningar under samma år kan erhålla ersättningar som sammanlagt väsentligt överstiger det halva basbeloppet utan att få pensionsrätt på inkomsterna. Bestämmelsen har sin bakgrund i motsvarande regler på socialavgiftsområdet (2 kap. 19 § SAL) vilka har införts för att underlätta för idrottsföreningar att betala ut mindre ersättningar till personer som ofta arbetar delvis ideellt utan att föreningen ska bli skyldig att betala arbetsgivaravgifter. Se vidare om idrottsutövare i kapitel 8 avsnitt 8.2.7.9.

**Vinstandels-
stiftelser**

Ersättning från en vinstandelsstiftelse är i regel inte pensionsgrundande, förutsatt att det inte är fråga om ersättning för arbete åt stiftelsen. Bestämmelsen finns i 2 kap. 14 § LIP. Motsvarande regler finns också i 3 kap. 2 § AFL samt i 2 kap. 18 § SAL. Ytterligare förutsättningar för bestämmelsen är att de bidrag som arbetsgivaren lämnat till stiftelsen varit avsedda att vara bundna under minst tre kalenderår och att de på likartade villkor tillkommer en betydande del av de anställda.

Vinstandelssystem är relativt vanliga bland större företag. Syftet med sådana vinstandelssystem är att låta de anställda få del av företagets vinst. Ofta bildas ett från företaget fristående rättssubjekt, en vinstandelsstiftelse. Företaget utfäster sig att avsätta del av varje års vinst till stiftelsen. Avsättning görs vanligen i samband med att bokslutet för det gångna året upprättas. Stiftelsen förvaltar de medel som tillförts stiftelsen. Efter viss tid, ofta först i samband med att den anställde avgår med pension, betalas den anställdes andel av stiftelsens behållning ut till honom. Den anställde beskattas först i samband med att vinstandelsmedel utbetalas till honom. Beskattningen sker i inkomstslaget tjänst även för den värdestegring som

kan ha skett av medlen när de förvaltades av stiftelsen. Det betalas inga socialavgifter på avsättningar till en vinstandelsstiftelse och i regel inte heller på utbetalningar från en sådan. I stället betalar arbetsgivare särskild löneskatt (SLF) på avsättningarna. Se vidare om vinstandelsstiftelser och socialavgifter i kapitel 8.

Särskild löneskatt

Ersättningar som utgör underlag för särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster (SLF) är inte pensionsgrundande, vilket framgår av 2 kap.15 § LIP. Det avser främst löner till personer som vid årets ingång fyllt 65 år samt vissa kollektivavtalsgrundade avgångsersättningar m.m. Att inkomster från passiv näringsverksamhet, som också är underlag för SLF, inte är pensionsgrundande framgår av 2 kap. 6 § LIP. Se om SLF i kapitel 9.

FÅAB

Ersättningar som beskattas i inkomstslaget tjänst för delägare i fåmansföretag och fåmansägda handelsbolag enligt bestämmelserna i 10 kap. 3 § 1-4 IL är inte heller pensionsgrundande (2 kap.16 § LIP). Det avser bl.a. utdelning på och vinst vid försäljning av aktier i fåmansföretag enligt 57 kap. IL. Inte heller utgör sådan inkomst som p.g.a. bestämmelserna om s. k. förbjudna lån ska tas upp i inkomstslaget tjänst PGI. De flesta stoppreglerna har avskaffats från den 1 januari 2000.

7.3.4 Beräkning av pensionsgrundande inkomst (2 kap. 18-22 §§ LIP)

Taxerad inkomst

Underlaget för den pensionsgrundande inkomsten är den försäkrades till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten (2 kap. 18 § LIP). För den som inte är skattskyldig i Sverige men som ändå har rätt till pensionsförmåner här ska PGI beräknas med ledning av en kontrolluppgift från arbetsgivaren (19 §). För den som överhuvudtaget inte är skattskyldig i Sverige ska blanketten Särskild kontrolluppgift – Pensionsgrundande inkomst och utbyte av kontrolluppgifter (RSV 2303) användas. Blanketten benämns vanligen gul kontrolluppgift. För den som omfattas av reglerna om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta (SINK) används den gröna kontrolluppgiften (RSV 2340).

Förmåner

Även värdet av skattepliktiga förmåner grundar rätt till pension, vilket framgår av 2 kap. 3 § LIP. I 20 § anges hur dessa ska värderas genom hänvisning till 8 kap. 14-17 §§ SBL vilka bestämmelser i sin tur hänvisar till IL. Värdet av bostadsförmån ska tas upp till belopp motsvarande det av RSV fastställda schablonbeloppet som tillämpas vid beräkningen av skatteavdrag och arbetsgivaravgifter. Det är också detta värde som anges på kontrolluppgiften. Om arbetsgivaren fått ett beslut från skattemyndigheten om att tillämpa ett justerat värde för bil-, kost- eller bostadsförmån enligt 9 kap. 2 § SBL ska det justerade värdet vara underlag för PGI-beräkningen. Reglerna innebär att om det värde

som anges på kontrolluppgiften avviker från det förmånsvärde som fastställs i taxeringen ska värdet på kontrolluppgiften användas vid PGI-beräkningen. Det finns en ventil i 2 kap. 20 § LIP som anger att om det finns skäl till detta får avvikelse ske från det värde som skattemyndigheten bestämt i beslutet om justerat förmånsvärde. Exempel på när denna bestämmelse kan bli tillämplig anges i prop. 1991/92:129 där det på s. 23 sägs följande: ”Skäl att avvika från skattemyndighetens beslut om justerat förmånsvärde kan exempelvis finnas när den skattskyldige i sin självdeklaration lämnat sådana upplysningar att det framgår att förutsättningar för jämkning inte föreligger.”

Kostnadsavdrag

Bestämmelser om kostnadsavdrag finns i 2 kap. 21 § LIP. En grundprincip i pensionssystemet är att ersättningar som är avsedda att täcka kostnader i arbetet inte ger pensionsrätt. Av 3 § framgår att när en arbetsgivare betalar ut särskild kostnadsersättning vid sidan av lönen ska kostnadsersättningen, så länge den i princip motsvarar vid taxeringen avdragsgilla kostnader, inte räknas med i den pensionsgrundande ersättningen. Om den som erhåller inkomster av anställning har avdragsgilla kostnader i arbetet, för vilka han inte fått särskild kostnadsersättning, ska kostnaderna även i sådana fall påverka PGI-beräkningen. Avdrag ska göras för kostnader i arbetet i den mån kostnaderna minskade med erhållen kostnadsersättning överstiger 1 000 kr. Det är således kostnader i arbetet som ska påverka. Andra avdragsgilla kostnader såsom resor till och från arbetet, ökade levnadskostnader vid dubbel bosättning etc. påverkar inte den pensionsgrundande inkomsten.

Exempel:

En anställd använder sin bostadstelefon för utlandssamtal i tjänsten och erhåller telefonersättning från arbetsgivaren vid sidan av lönen med 3 000 kr. Han medges avdrag i taxeringen för telefonkostnader med 6 500 kr. Vid PGI-beräkningen ska avdrag göras med 2 500 kr (= 6 500 – kostnadsersättning 3 000 – 1 000).

Kostnadsfördelning

Det kan även bli aktuellt att fördela kostnaderna för exempelvis en musiker med många uppdragsgivare där inkomsterna från vissa av uppdragsgivarna understiger 1 000 kr. Om det av deklARATIONEN inte framgår hur kostnaderna ska fördelas rekommenderar RFV (RFV:s Handledning s. 26) att kostnaderna ska fördelas proportionellt.

Exempel:

Summa ersättningar som var för sig är minst 1 000 kr	92 000
Summa ersättningar som var för sig understiger 1 000 kr	16 000
Kostnader	5 500

$$\text{Kostnadsavdrag } \frac{92\,000 \times 5\,500}{108\,000} = 4\,685$$

Vid PGI-beräkningen görs kostnadsavdrag med 3 685 kr (= 4 685-1 000).

Utbrytning av anställningsinkomst

Som framgår ovan (se avsnitt 7.3.1) förekommer det att inkomster som beskattas i inkomstslaget näringsverksamhet utgör pensionsgrundande inkomst av anställning. Detta kan exempelvis vara fallet för den näringsidkare som inte har F-skatt och som erhåller ersättning för arbete från uppdragsgivare. Dessa ersättningar ska inte utgöra underlag för egenavgifter utan socialavgifterna betalas av uppdragsgivarna som arbetsgivaravgifter. För att såväl beräkningen av PGI för anställning respektive annat förvärvsarbete som debiteringen av egenavgifter ska bli korrekt måste anställningsinkomsten brytas ut från den taxerade inkomsten av näringsverksamheten. Om det finns kostnader hänförliga till anställningsinkomsterna måste också kostnaderna brytas ut och den del som tillsammans med eventuella övriga PGI-påverkande kostnader i inkomstslaget tjänst överstiger 1 000 kr noteras som kostnadsavdrag.

Framgår det inte av deklARATIONEN eller tillgängliga handlingar hur mycket av kostnaderna som ska hänföras till anställningsinkomsten, rekommenderar RFV i sin Handledning på s. 51 att kostnaderna fördelas proportionellt mellan inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete.

Exempel:

En näringsidkare med A-skattsedel har fått ersättningar från uppdragsgivare enligt kontrolluppgifter med 14 000 kr (han har inga inkomster i inkomstslaget tjänst). På detta belopp har utbetalarna betalat arbetsgivaravgifter. Beloppet ingår i den sammanlagda bruttointäkt på 64 500 kr han redovisar i sin självdeklaration. Hans bruttokostnader i verksamheten uppgår till 28 500 kr. Om kostnaderna är hänförliga till samtliga intäkter krävs för att få en korrekt PGI- och avgiftsberäkning att de kostnader som avser PGI av anställning bryts ut.

Kostnader hänförliga till inkomst av anställning:

$$\frac{14\,000 \times 28\,500}{64\,500} = 6\,186 \text{ kr}$$

Bruttointäkt	Kostnader	Netto
64 500 kr	-28 500 kr	=36 000 kr
14 000 (anst.inkomst)	-6 186	<u>- 7 814 kr</u>
Återstår av näringsverksamhet (annat förv.arb.)		28 186 kr

Vid beräkning av PGI av anställning ska avdrag göras för kostnader i arbetet i den utsträckning kostnaderna, minskade med eventuell kostnadsersättning, överstiger 1 000 kr (2 kap. 21 § LIP). Det innebär i detta exempel att från 14 000 kr ska avdrag göras med $(6\ 186 - 1\ 000) = 5\ 186$ kr.

Avdrag för den allmänna pensionsavgiften

En viktig nyhet i det nya pensionssystemet är att också den del av finansieringen av ålderspensionen som den enskilde själv svarar för genom betalning av den allmänna pensionsavgiften, ska påverka PGI-beräkningen. Denna avgift betalas enligt lagen (1994:1744) om allmän pensionsavgift och uppgår för 2002 till 7,0 % av underlaget. Avdragsgillt vid inkomsttaxeringen är 25 % av avgiften. Avdraget görs automatiskt av skattemyndigheten vid fastställandet av den beskattningsbara förvärvsinkomsten (1 kap. 5 § IL). Den skattskyldige ska alltså inte själv yrka avdraget i sin självdeklaration. Återstående 75 % av pensionsavgiften beaktas genom en skattereduktion enligt 65 kap. 10 § IL.

Bestämmelserna om avdrag för den allmänna pensionsavgiften från inkomster av anställning finns i 2 kap. 21 § LIP respektive från inkomster av annat förvärvsarbete i 22 §.

7.3.5 Förfarandet

Förfarandebestämmelser som har betydelse vid PGI-beräkningen finns i 13 kap. LIP. Dessa regler ersätter dem som fanns i den nu upphävda lagen (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (LBP). LBP ska dock fortsätta att tillämpas beträffande PGI för den som är född år 1937 eller tidigare.

Bestämmelserna i LIP tillämpas av tre olika myndigheter nämligen SKM, försäkringskassan och Premiepensionsmyndigheten, med delvis olika myndighetskulturer och med ansvar för olika slags frågor och ärenden enligt

LIP. På grund av detta sägs i prop. 1997/98:151 på s. 488 att förvaltningslagen i så stor utsträckning som möjligt ska vara tillämplig vid handläggning av ärenden enligt LIP.

En försäkrads PGI ska enligt 13 kap. 1 § LIP fastställas av den SKM som är behörig att fatta beslut enligt 2 kap. 1, 3 och 5 §§ SBL. Hänvisningen till SBL innebär att beslut ska fattas av den SKM där den enskilde ska vara folkbokförd den 1 november året före det år då beslutet skall fattas, dvs. vanligtvis den 1 november intjänandeåret. Om SINK ska tillämpas är det den SKM som fattat beslutet om SINK som också är behörig att besluta om PGI.

Ändring av beslut

Bestämmelser om ändring av beslut finns i 13 kap. 7 § LIP. Av dessa framgår att PGI ska ändras om taxeringen eller ett beslut om

egenavgifter ändras. Följdändringar ska göras oavsett av vilken anledning beslutet har ändrats, t.ex. om SKM har beslutat om eftertaxering eller efter domstols dom. För att undvika småändringar föreskrivs i 3 st. att ändring endast ska göras om storleken av inkomsten skulle öka eller minska med minst 1 000 kr. I 2 st. sägs att ett beslut om pensionsrätt och pensionspoäng också ska ändras när det följer av bestämmelserna i 4 kap. 4 § eller 8 § 2 st. om obetalda avgifter.

Obetalda avgifter

Reglerna om obetalda avgifter säger att en försäkrad, för att få tillgodoräkna sig full pensionsrätt för inkomster av annat förvärvsarbete, måste ha erlagt hela ålderspensionsavgiften enligt SAL. Dessutom måste den allmänna pensionsavgift som enligt lagen om allmän pensionsavgift ska erläggas på sådana inkomster vara betald. Om inte dessa avgifter till fullo har erlagts inom den tid som föreskrivs i SBL, ska vid bestämmande av pensionsunderlaget bortses från inkomster av annat förvärvsarbete till den del avgifter inte betalats för inkomsterna. Det är således inte den försäkrades pensionsgrundande inkomst som påverkas utan själva pensionsrätten.

Om avgifter har betalats till viss del, ska pensionsrätt fastställas för den del av inkomsten för vilken betalning anses ha erlagts. Samma andel av skatter och avgifter som har betalats för hela inkomsten, oavsett hur hög denna varit, ska användas vid beräkningen av hur stor andel av pensionsrätten som ska fastställas. Pensionsrätten däremot räknas endast på inkomster upp till det s. k. Intjänandetaket. Den som t.ex. har en inkomst som motsvarar 15 gånger inkomstbasbeloppet men endast betalat 75 % av sina skatter och avgifter på denna inkomst ska endast tillgodoräknas 75 % av pensionsrätten (som beräknats på 7,5 gånger inkomstbasbeloppet). Jfr prop. 1997/98:151 s. 690f.

Omprövning av beslut

Ett beslut enligt LIP kan omprövas av SKM, Försäkringskassan eller på begäran av den som beslutet avser (13 kap. 9 § LIP). Omprövningsbeslut på SKM:s initiativ ska meddelas (13 §) inom ett år efter fastställelseåret (= kalenderåret efter intjänandeåret). Om en omprövning föranleds av att den enskilde lämnat felaktiga uppgifter eller underlåtit att fullgöra sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet finns ingen tidsfrist. Det är enligt 13 § 2 st. vidare möjligt att utan begränsning i tiden ompröva ett beslut som blivit felaktigt på grund av att underlaget för beslutet var uppenbart felaktigt eller ofullständigt eller om det föreligger andra synnerliga skäl. Dessutom kan omprövning enligt samma lagrum ske, om det vid av bestämmande av avgiftsunderlaget för arbetsgivaren t.ex. beslutas att ett belopp, som ingår i inkomst av anställning, inte ska inräknas i avgiftsunderlaget. Om detta påverkar beräkningen av PGI för en enskild vars inkomst inte längre skall anses som inkomst

Omprövning på begäran av en enskild

av anställning, ska dennes PGI omprövas. Bestämmelserna om tidsfristerna i 13 § medför ingen inskränkning i de möjligheter till ändring av beslut som regleras i 7 § (prop. 1997/98:151 s. 755).

Möjligheten för enskild att begära omprövning av ett beslut om PGI och andra pensionsgrundande belopp är enligt 9 § 2 st. begränsad. Omprövning av ett sådant beslut kan i normalfallet göras bara i samband med att försäkringskassans beslut om pensionsrätt eller pensionspoäng omprövas. Försäkringskassan ska överlämna frågor som gäller den pensionsgrundande inkomsten till SKM, som får ompröva sitt beslut och därefter meddela försäkringskassan om detta har ändrats.

Det kan dock förekomma situationer då det för den enskilde är av betydelse att få ett beslut om PGI eller andra pensionsgrundande belopp omprövat utan att omprövningen medför någon ändring av pensionsrättens eller pensionspoängens storlek. Så kan t.ex. vara fallet om den försäkrade har fått viss inkomst hänförd till inkomst av annat förvärvsarbete men den försäkrade anser att det är en inkomst av anställning. Eftersom detta har betydelse för frågan om vem som ska betala ålderspensionsavgiften bör den försäkrade i detta fall kunna få omprövning av beslutet. Detsamma gäller om den försäkrade ännu inte uppfyllt förvärvsvillkoret och anser att PGI:n bör vara högre och det pensionsgrundande beloppet lägre än vad som beslutats. När omprövning sker i dessa fall gäller i stort sett samma bestämmelser som gäller vid omprövning av pensionsrätt (jfr. anförd prop. s. 752).

Överklagande

Beslut enligt LIP får enligt 13 kap. 17 § överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Både den enskilde och RFV kan överklaga besluten. För den enskilde gäller dock att han bara kan överklaga beslut som har tillkommit genom omprövning.

7.4 Lagen om allmän försäkring (AFL)

AFL har ändrats med anledning av det nya pensions-systemet. kap. 11 om tilläggspension har i stora delar upphört att gälla. Bestämmelserna gäller dock i tillämpliga delar för personer födda före 1938.

Försäkringens omfattning

Den allmänna försäkringen består av sjukförsäkring, folkpensionering och försäkring för tilläggspension (1 kap.1 § AFL). Reglerna om vilka personer som är omfattade av den allmänna försäkringen regleras från 2001 i socialförsäkringslagen.

Basbelopp

Bestämmelser om basbelopp finns i 1 kap. 6 § AFL. Där används begreppet prisbasbelopp. I sista stycket anges att om det i andra lagar och författningar hänvisas till basbelopp ska med det avses prisbasbelopp enligt 6 §. Som ovan sagts (avsnitt 7.3.3) används

också begreppet inkomstbasbelopp i LIP. Inkomstbasbelopp fastställdes första gången 2001. För åren 1999 och 2000 anges i 9 § lagen (1998:675) om införande av LIP (införandelagen) att med inkomstbasbelopp ska likställas det förhöjda prisbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § AFL.

Det finns två nivåer på basbeloppet: prisbasbeloppet som för 2002 uppgår till 37 900 kr, respektive det förhöjda prisbasbeloppet som för 2002 uppgår till 38 700 kr (SFS 2001:647).

Prisbasbelopp

Prisbasbeloppet tillämpas vid fastställandet av vilken nivå den sammanlagda inkomsten måste uppgå till för att PGI ska beräknas (2 kap. 2 § LIP). Det har också betydelse för att bestämma den lägsta inkomsten från vilken allmän pensionsavgift ska betalas (4 § APL). Det halva prisbasbeloppet används vid beräkningen av PGI och avgifter för idrottsutövare (2 kap. 13 § LIP respektive 2 kap. 10 § SAL).

Det förhöjda prisbasbeloppet

Det förhöjda prisbasbeloppet som tidigare hade betydelse vid beräkning av PGI och allmän pensionsavgift används numera inte i så stor utsträckning och tillämpas främst vid beräkningen av pensionspoäng enligt 5 kap. 8 § LIP.

Inkomstbasbelopp

Inkomstbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § LIP uppgår för 2002 till 38 800 kr (SFS 2001:957). Inkomstbasbeloppet används vid beräkningen av taket för PGI (2 kap. 1 § LIP) respektive vid beräkningen av taket för den allmänna pensionsavgiften (3 § APL).

7.4.1 Sjukpenning

I 3 kap. AFL som behandlar sjukpenning finns i 2 och 2 a §§ de centrala bestämmelserna om sjukpenninggrundande inkomst (SIG). 2 § är uppbyggd på så sätt att den inleds med de grundläggande begreppen inkomst av anställning respektive inkomst av annat förvärvsarbete. Inkomst av anställning definieras här som inkomst i pengar som en försäkrad tills vidare kan antas få för eget arbete såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst. Observera skillnaden i förhållandet till underlagen för pensionsgrundande inkomst respektive för socialavgifter. Hänsyn ska tas till inkomst enbart i pengar. Värdet av skattepliktiga förmåner däremot grundar inte rätt till sjukpenning. Skälet till detta är sjukförsäkringens funktion, dvs. att ersätta den försäkrades inkomstbortfall vid sjukdom. Eftersom en anställd även vid sjukdomsfall vanligen har kvar sina förmåner i arbetet, t.ex. bilförmån eller bostadsförmån, finns det inte skäl att beräkna sjukpenningen med utgångspunkt i förmånerna.

Med inkomst av annat förvärvsarbete avses sådan inkomst som den försäkrade får på annan grund. Det vanliga här är inkomst av

näringsverksamhet enligt IL. Att även inkomst av tjänst kan utgöra inkomst av annat förvärvsarbete framgår av 2 a §.

I övrigt är 2 § uppbyggd på så vis att paragrafen främst anger vilka olika inkomster som ska undantas vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst av anställning respektive annat förvärvsarbete. I 2 a § anges vilka slag av inkomster som därutöver ska hänföras till annat förvärvsarbete, t.ex. ersättning till den som har F-skatt, när det föreligger socialavgiftsavtal etc.

Vinstandelsstiftelser

10 000 kr-gränsen

Bestämmelserna i 3 kap. 2 och 2 a §§ AFL hade tidigare stor betydelse för regelsystemet om socialavgifter genom att det fanns ett flertal kopplingar mellan 1981 års lag om socialavgifter och dessa bestämmelser. Den nya socialavgiftslagstiftningen är självbärande och endast få hänvisningar finns. I 2 kap. 18 § SAL, som behandlar reglerna om ersättningar från vinstandelsstiftelser, anges att sådan ersättning är avgiftsfri om den inte ska beaktas vid beräkningen av sjukpenninggrundande inkomst enligt 3 kap. 2 a § AFL. En annan hänvisning till de här aktuella reglerna i AFL finns i 2 kap. 8 § LIP som behandlar PGI på ersättningar för arbete från privatpersoner och där ersättningen understiger 10 000 kr (se ovan vid avsnitt 7.3.2). Genom hänvisningen anges att om parterna kommit överens om att ersättningen ska hänföras till inkomst av anställning tar sådan överenskommelse över huvudregeln, nämligen att om övriga förutsättningar föreligger ska ersättningen i fråga hänföras till inkomst av annat förvärvsarbete vid såväl beräkning av PGI som SGI.

7.4.2 Finansiering

I 19 kap. AFL finns de återstående reglerna om hur den allmänna försäkringen ska finansieras. I 1 § anges att regler om avgifter för finansiering av sjukförsäkringen m.m., föräldraförsäkringen och efterlevandepensioner finns i SAL. Vidare sägs i 2 och 3 §§ att även statsmedel får användas för sjukförsäkringen m.m. och för folkpensioneringen. Tilläggspension i form av ålderspension finansieras enligt bestämmelserna i 1 kap. 2 § LIP. Stadgandet i LIP säger att försäkringen och kostnaderna för förvaltningen av den ska finansieras genom ålderspensionsavgifter enligt SAL, allmänna pensionsavgifter enligt APL och statliga ålderspensionsavgifter enligt lagen om statlig ålderspensionsavgift samt genom avkastning på avgiftsmedel.

7.4.3 Övriga bestämmelser, 20 kap. AFL

Av övriga bestämmelser i AFL som kan vara av intresse i detta sammanhang kan nämnas reglerna i 20 kap. 2 § 3 st. som behandlar vad som krävs för att en uppgift om innehav av en F-skattsedel ska innebära att den som lämnat uppgiften ska anses ha en F-skattsedel.

Överenskommelse med andra länder

Samma regel återkommer i ett flertal andra lagar exempelvis 5 kap. 5 § SBL, 2 kap. 7 § LIP och 2 kap. 5 § SAL.

Bestämmelsen om att regeringen kan träffa överenskommelser med andra länder om utsträckt tillämpning av lagen eller om undantag från vad som är stadgat i lagen finns i 20 kap. 15 § AFL. Bestämmelser av ungefär likartat innehåll finns i 1 kap. 4 § SofL, och i 1 kap. 3 § SAL. Det är dessa regler som anger att EG-rätten samt socialförsäkringskonventioner tar över bestämmelserna på såväl socialförsäkrings- som socialavgiftsområdena.

7.5 Socialavgiftslagstiftningen

Socialförsäkringen finansieras med avgifter och allmänna skattemedel samt med avkastning på fonderade medel. Avgifterna består av socialavgifter och allmän pensionsavgift. Socialavgifterna indelas i arbetsgivaravgifter och egenavgifter. De övergripande bestämmelserna om finansieringen finns i 1 kap. 2 § LIP samt i 19 kap. 1-4 § AFL. Regeln i LIP säger att den inkomstgrundade ålderspensionen ska finansieras genom ålderspensionsavgifter enligt SAL, allmänna pensionsavgifter enligt lagen om allmän pensionsavgift och statliga ålderspensionsavgifter enligt lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift samt genom avkastning på avgiftsmedel. I 19 kap. AFL hänvisas till SAL och till 1 kap. 2 § LIP.

En grundtanke i det nya pensionssystemet är att det sammanlagda uttaget av avgifter till den inkomstgrundade ålderspensionen ska motsvara 18,5 % av pensionsgrundande inkomst och andra pensionsgrundande belopp. På sikt ska denna avgift fördelas mellan arbetsgivare och enskilda på så vis att halva avgiften betalas som arbetsgivaravgifter och egenavgifter enligt SAL och den andra hälften betalas som allmän pensionsavgift av alla försäkrade.

Nedan följer en kortfattad genomgång av de olika lagar som har betydelse för finansieringen av socialförsäkringen. Dessutom nämns lagar som visserligen inte behandlar finansieringen av socialförsäkringen och som på den grunden har karaktär av skatte-regler men som på grund av kopplingar till socialavgifterna ändå bör behandlas här.

7.5.1 Socialavgiftslagen (2000:980, SAL)

SAL trädde i kraft den 1 januari 2001 och ersätter lagen (1981:691) om socialavgifter. 1981 års lag gäller fortfarande för ersättningar som betalats ut eller för inkomster som uppburits före ikraftträdandet.

I 1 kap. SAL finns ett antal definitioner på viktiga begrepp, t.ex. begreppet ”arbete i Sverige”. I lagens andra och tredje kapitel behandlas reglerna om arbetsgivaravgifter respektive om egenavgifter. I kap. 4 finns bestämmelser om förfarandet som hänvisar till skattebetalningslagen.

Socialavgifter i form av arbetsgivaravgifter ska enligt 2 kap. 26 § SAL för 2002 betalas med följande delavgifter och procentsatser:

1. sjukförsäkringsavgift	8,80 %
2. föräldraförsäkringsavgift	2,20 %
3. ålderspensionsavgift	10,21 %
4. efterlevandepensionsavgift	1,70 %
5. arbetsmarknadsavgift	5,84 %
6. arbetsskadeavgift	1,38 %

Till detta kommer den allmänna löneavgiften som inte är en socialavgift men som tas ut som arbetsgivaravgift respektive egenavgift enligt det regelverk som gäller för socialavgifter enligt SAL. Allmän löneavgift uppgår 2002 till 2,69 % av underlaget. Se mer om allmän löneavgift nedan vid avsnitt 7.5.2.

Summa arbetsgivaravgifter inklusive allmän löneavgift att betala blir då för 2002 för de flesta arbetsgivare 32,82 % av avgiftsunderlaget.

Socialavgifter i form av egenavgifter betalas enligt 3 kap. 13 § med följande delavgifter och procentsatser:

1. sjukförsäkringsavgift	9,53 %
2. föräldraförsäkringsavgift	2,20 %
3. ålderspensionsavgift	10,21 %
4. efterlevandepensionsavgift	1,70 %
5. arbetsmarknadsavgift	3,30 %
6. arbetsskadeavgift	1,38 %

Även den som betalar egenavgifter ska betala den allmänna löneavgiften. Summa egenavgifter inklusive den allmänna löneavgiften uppgår då för 2002 till 31,01 % av avgiftsunderlaget.

Närmare redogörelse för SAL:s regler om arbetsgivaravgifter och egenavgifter finns nedan i kapitel 8.

7.5.2 Lag (1994:1920) om allmän löneavgift

I de sammanlagda arbetsgivaravgifterna eller egenavgifterna brukar vanligen även den allmänna löneavgiften medräknas. Eftersom löneavgiften inte används för finansiering av någon del av socialförsäkringen finns reglerna om avgiften i särskild lag. Det har under många perioder funnits delar av arbetsgivaravgifter och egenavgifterna som legat utanför finansieringen av social-

försäkringen. Redan på 1970-talet betalades något som kallades för allmän arbetsgivaravgift och senare infördes tillfälligt en allmän löneavgift. Den nu aktuella löneavgiften återinfördes 1995 för att delfinansiera Sveriges medlemskap i EU (se prop. 1994/95:122).

Den som ska betala arbetsgivaravgifter enligt 2 kap. SAL och den som ska betala egenavgifter enligt 3 kap. SAL ska också för varje år betala allmän löneavgift. Löneavgiften uppgår för 2002 till 2,69 % och beräknas på samma underlag som gäller för arbetsgivaravgift respektive på samma underlag som gäller egenavgift till efterlevandepensioneringen enligt SAL. Samma bestämmelser tillämpas för löneavgiften som för övriga arbetsgivaravgifter respektive egenavgifter.

Redovisning och betalning av den allmänna löneavgiften görs samtidigt och på samma sätt som gäller för arbetsgivaravgifter respektive egenavgifter.

Eftersom löneavgiften inte i rättslig mening är att betrakta som en socialförsäkringsavgift utan i stället som en skatt innebär det att den ska betalas av den som är obegränsat skattskyldig i Sverige. Ett utländskt företag som avlönar personer för arbete i Sverige ska betala socialavgifter enligt SAL även om arbetsgivaren saknar fast driftställe här. Ett sådant företag är vanligen begränsat skattskyldigt här och ska därför inte betala allmän löneavgift.

7.5.3 Lag (2001:1170) om utvidgning av de särskilda avdragen enligt socialavgiftslagen

Som ett stöd till näringslivet har från 2002 införts regler om avdrag från socialavgifterna för arbetsgivare och egenföretagare med verksamhet i stödområdet. Reglerna finns i lagen (2001:1170) om utvidgning av de särskilda avdragen enligt socialavgiftslagen.

De nya bestämmelserna om utvidgat företagsstöd har införts som en ersättning för de regler om nedsatta socialavgifter som gällde fram till och med 1999 enligt lagen (1990:912) om nedsättning av socialavgifter.

En utförlig beskrivning av de nya reglerna för företagsstöd finns i kapitel 8.

7.5.4 Lag (1994:1744) om allmän pensionsavgift (APL)

Fram till början av 1970-talet betalades socialavgifter av såväl arbetsgivare som anställda genom att en del av sjukförsäkrings- och folkpensionsavgiften också erlades av arbetstagarna. Avgifterna fastställdes i inkomsttaxeringen. Mellan 1974 och 1992 har socialavgifter för anställda enbart erlagts av arbetsgivarna. Den 1 januari 1993 infördes genom lagen (1992:1745) om allmän sjukför-

säkringsavgift en egenavgift på 0,95 % på ett underlag som utgjordes av inkomst av förvärvsarbete enligt AFL. 1994 tillkom en ny allmän avgift enligt lagen (1993:1441) om allmän avgift för finansiering av kontantförmåner vid arbetslöshet. Avgiften som utgick på samma underlag som sjukförsäkringsavgiften uppgick till 1 % av inkomsten. De nämnda lagarna upphörde att gälla vid utgången av 1994 och ersattes av lagen (1994:1744) om allmänna egenavgifter som bestod av en pensionsavgift och av en sjukförsäkringsavgift. Avgifterna höjdes årligen och uppgick 1997 till 5,95 %.

1998 ändrades lagen till att enbart omfatta en pensionsavgift som för 2002 uppgår till 7,0 % av underlaget. Sjukförsäkringsavgiften betalas återigen enbart som arbetsgivaravgift och egenavgift enligt SAL.

Åldersgräns

Den som vid årets ingång har fyllt 65 år ska inte betala pensionsavgiften. Denna åldersgräns framgår av övergångsbestämmelserna till 4 § i SFS 1998:680. Där sägs att för personer som är födda 1937 eller tidigare gäller den äldre lydelsen i 4 §. Enligt denna ska avgift inte betalas för den som vid årets ingång har fyllt 65 år. Det innebär att först från 2004 kommer allmän pensionsavgift att påföras på inkomster av anställning och annat förvärvsarbete även för den som passerat 65-årsgränsen och då bara för dem som är födda 1938 eller senare.

Beloppsgränser

Allmän pensionsavgift ska betalas av den som har sådan inkomst av anställning eller av annat förvärvsarbete som avses i 2 kap. LIP. Enligt 4 § APL tas avgift ut om inkomsten uppgår till lägst 29,3 % av det prisbasbelopp som gäller för året. Detta framgår av ikraftträdandebestämmelserna till lag 2001:844. På grund av avrundningsbestämmelserna i 3 § innebär det för år 2002 att avgiften tas ut om den avgiftsgrundande inkomsten uppgår till lägst 11 100 kr. Avgiftsgränsen motsvarar gränsen för skyldighet att lämna självdeklaration i 2 kap. 2 § LSK.

Den allmänna pensionsavgiften beräknas på summan av inkomsterna av anställning respektive annat förvärvsarbete till den del summan inte överstiger avgiftstaket som uppgår till 8,07 gånger det för året gällande inkomstbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § LIP. Detta basbelopp har för 2002 fastställts till 38 800 kr. Om de sammanlagda inkomsterna ligger över avgiftstaket ska i första hand bortses från inkomst av annat förvärvsarbete. Jämför taket vid PGI-beräkningen som är 7,5 inkomstbasbelopp. Skillnaden är en följd av att avgiften ska dras av vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst (2 kap. 21 § LIP).

Underlaget

Allmän pensionsavgift beräknas på sådan inkomst av anställning respektive annat förvärvsarbete som avses i 2 kap. LIP. Beträffande

inkomster av anställning innebär detta att avgift beräknas på ersättning för arbete med undantag för kostnadsersättningar. Är det fråga om sådana kostnadsersättningar som p.g.a. bestämmelserna i 8 kap. 19 och 20 §§ SBL ska utgöra underlag för skatteavdrag och arbetsgivaravgifter ska det också betalas allmän pensionsavgift på dessa. Även på de pensionsgrundande ersättningarna som räknas upp i 2 kap. 5 § LIP ska allmän pensionsavgift betalas. Avgift ska således betalas på bl.a. sjuk- och föräldrapenning, ersättning från arbetslöshetskassa och delpension. Däremot utgör annan pension, allmän eller privat, inte underlag för allmän pensionsavgift.

Vid beräkning av inkomst av anställning ska avdrag göras för kostnader som arbetstagaren har haft i arbetet, i den utsträckning kostnaderna, minskade med erhållen kostnadsersättning, överstiger 1 000 kr. Motsvarande bestämmelse beträffande PGI finns i 2 kap. 21 § LIP.

En förutsättning för uttag av allmän pensionsavgift är att den enskilde är skattskyldig för inkomsten enligt IL (3 § APL). Avgiftsunderlaget fastställs för varje år av skattemyndigheten i samband med taxeringen. Pensionsavgiften är emellertid definitionsmässigt att anse som en socialavgift och inte som en skatt. Detta innebär exempelvis att en person som omfattas av svensk socialförsäkring men som inte är skattskyldig för inkomsten i Sverige, inte kommer att påföras någon pensionsavgift. Det kan exempelvis inträffa för den som arbetar tillfälligt i Sverige för svensk arbetsgivare och som är begränsat skattskyldig och därför betalar skatt enligt reglerna för SINK. Om däremot i motsatt situation en person, som betalar skatt i Sverige enligt IL, av någon anledning inte omfattas av svenska pensionsförmåner ska allmän pensionsavgift inte heller påföras vid inkomsttaxeringen. Som exempel kan nämnas en person som arbetar i Sverige och är obegränsat skattskyldig här men som på grund av EG-rätten (förordning 1408/71) ska omfattas av socialförsäkringen i annat land och som styrker det med intyg på blankett E 101.

Avrundningsregler

Avgiftsunderlagen från inkomst av anställning respektive inkomst av annat förvärvsarbete avrundas var för sig till närmast lägre hundratal kronor innan avgiften beräknas. Avrundningen görs alltid nedåt. Själva avgiften däremot avrundas till närmast hela hundratal kr. Observera att om avgift slutar på jämnt 50 kr ska avrundningen göras nedåt.

Avdrag och skatte-reduktion

Den allmänna pensionsavgiften var t.o.m. taxeringsåret 2000 avdragsgill i sin helhet vid inkomsttaxeringen. Nettobelastningen av pensionsavgiften för den enskilde blev därför olika hög vid olika inkomstnivåer beroende på storleken av den enskildes marginalskatt. För att undanröja dessa olikheter i nettobelastningen har regeringen föreslagit att på sikt avskaffa avdragsrätten och i stället

införa en skattereduktion motsvarande hela avgiften (jfr avsnitt 8.2.1 i prop. 1999/2000:1). Denna förändring sker stegvis och innebär att för inkomståret 2002 görs avdrag med 25 % av avgiften avrundat uppåt till helt hundratal kronor (1 kap. 5 § IL). Skattereduktion görs med 75 % av avgiften avrundat nedåt till helt hundratal kronor (65 kap. 10 § IL). Såväl avdrag som skattereduktion tillgodoförs den skattskyldige med automatik utan att han behöver begära det.

7.5.5 Lag (1990:659) om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster SLFL

I samband med skattereformen 1991 infördes lagen om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster. För närvarande betalas inga socialavgifter på inkomster som uppbärs av personer som har fyllt 65 år vid årets ingång. En av grundtankarna i samband med skattereformen var att all arbetsersättning och all inkomst av näringsverksamhet skulle beläggas med någon typ av socialavgifter eller motsvarande skatt. För inkomster som ger rätt till förmåner som bl.a. sjukpenning och inkomstgrundad ålderspension tas fulla arbetsgivaravgifter respektive egenavgifter ut. För inkomster som inte är förmånsgrundande infördes bestämmelser om att särskild löneskatt ska betalas. När SLF infördes var avsikten att den nya löneskatten skulle motsvara den del av socialavgifterna som kunde anses som skatt i ekonomisk mening.

Se vidare om SLF i kapitel 9.

7.5.6 Lag (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift

För att finansiera det nya ålderspensionssystemet ska avgifter betalas för i princip varje ersättning eller belopp för vilken det tillgodoräknas pensionsrätt. I 2 kap. 5 § och 6 § 1 st. p. 4 LIP upptas sjukpenning m.fl. ersättningar från socialförsäkringen som är pensionsgrundande och underlag för allmän pensionsavgift men som inte utgör underlag för arbetsgivaravgifter eller egenavgifter enligt SAL. I stället ska en statlig ålderspensionsavgift betalas på dessa ersättningar. I 2 kap. 5 § p. 16 LIP anges att bidrag från Sveriges författarfond och Konstnärsnämnden ska räknas som pensionsgrundande inkomst av anställning i den utsträckning som regeringen så föreskriver. På sådana bidrag betalades tidigare (före 1999) ålderspensionsavgift enligt SAL, men numera utgör de underlag för den statliga ålderspensionsavgiften. Se vidare ovan vid avsnitt 7.3.1 vid kantribriken Konstnärer och författare.

Även utbildningsbidrag för doktorander som utges av olika högskolor och universitet är pensionsgrundande och underlag för den statliga ålderspensionsavgiften.

Uppbördssystemet regleras i förordningen (1998:1512) om statliga ålderspensionsavgifter m.m. och följer således inte det upp-bördssystem som gäller för socialavgifter från arbetsgivare. I förordningen anges att avgiften ska betalas av Arbetsmarknadsstyrelsen, Centrala studiestödsnämnden, Konstnärsnämnden, Uppsala universitet, Riksförsäkringsverket, Försvarsmakten och Statens räddningsverk (2 §). Konstnärsnämnden svarar för avgiften för bidragen från såväl Sveriges författarfond som för bidragen till bildkonstnärer från Konstnärsnämnden. Uppsala universitet svarar för avgiftsbetalningen för utbildningsbidrag till doktorander även då dessa utges av andra högskolor och universitet.

Avgiften betalas som preliminär avgift varje månad under intjänandeåret med 10,21 % av underlaget. Senast den 31 mars påföljande år ska slutlig avstämning av avgiften göras av Riksförsäkringsverket.